

Kulturna, društvena i znanstvena djelatnostnost Josipa Andrića

Doprinos Josipa Andrića crkvenoj glazbi

Rozina Palić-Jelavić, Zagreb

Iznimno bogata kulturna, društvena i znanstvena djelatnost što ju je ostvario za svojega 70-godišnjeg života, priskrbila je Josipu Andriću (Bukin u Bačkoj, 14. ožujka 1894. – Zagreb, 7. prosinca 1967.) mjesto jednog od najsvestranijih i stvaralački najplodnijih hrvatskih intelektualaca toga doba. Još za Andrićeva života, obično u prigodama obljetnica i malih jubileja te često iz pera njegovih najbližih suradnika i prijatelja, nastojala se sagleda(va)ti njegova mnogostrana uloga u hrvatskome kulturnom životu, a takva su zapažanja i osvrti pridonosili općenitoj spoznaji o autorovu značenju u najširem smislu riječi.

Međutim, za razumijevanje manjeg segmenta glazbeničkog djelovanja Josipa Andrića, kao što se sugerira u naslovu istaknutom temom, valjalo bi spoznati višestruku povezanost, zapravo neodvojivost svih doista teško izbrojivih aktivnosti kojima se bavio.

Letimičnim sagledavanjem šturih natuknica iz skladateljeva životopisa one se za ovu priliku mogu svesti na to da je:

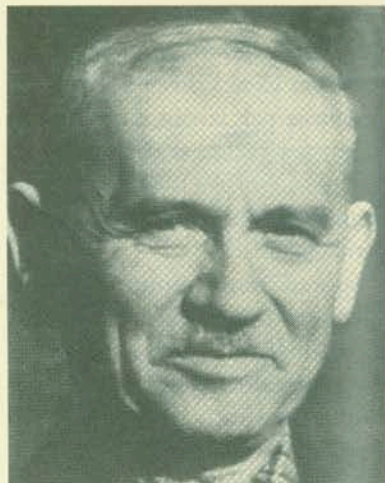
- Andrić, nakon gimnazije koju je pohađao u Slavonskoj Požegi, gdje je i maturirao 1913., studirao na više fakulteta, i to: pravo u Zagrebu (1913.-1917.), trgovački nauk u Pragu (1914.-1916.), skolastičku filozofiju u Innsbrucku (1917.-1918.), slavistiku u Zagrebu (1943.-1945.); naposljetku

je doktorirao pravo u Zagrebu 1920. godine;

- s primarnim talentom i zanimanju prema literarnom i glazbenom djelovao ponajprije kao pisac (pjesama, pripovijedaka, romana, scenskih djela, drama, dramoleta [o Vatroslavu Lisinskom, Josephu Haydnu i Petru Preradoviću], povijesnih knjiga, pravnih i gospodarskih studija, biografija [npr. o bl. Nikoli Taveliću] i putopisa) i skladatelj ali i kao muzikolog, etnomuzikolog i melograf, jezikoslovac, prevoditelj (s francuskog, češkog i njemačkog jezika), potom kao glazbeni pisac i kritičar, koji je studije i napise o glazbi objavljivao u više od deset listova i časopisa (Narodna politika, Sv. Cecilija, Hrvatska straža, Hrvatska prosvjeta, Mladost, Obitelj, Tamburica, Almanah Gospe Lurdske), dakle kao novinar koji je svoje veće ili manje književne radove, feljtone, kritike, rasprave i članke o povijesnim, političkim, vjerskim, kulturološkim i gospodarskim temama objavljivao u mnogobrojnim tiskovinama (27) kao što su, primjerice Luč, Katolički list, Subotičke novine, Seljačke novine i dr.;
- bio središnjom osobnošću u stoljetnoj povijesti katoličke izdavačke kuće Hrvatskoga književnog društva (HKD) Sv. Jeronima (kasnije HKD Sv. Ćirila i Metoda), gdje je na mjestu glavnoga

urednika proveo 25 godina (od 1921. do 1946.) te kasnije (od 1946. do umirovljenja 1954.) radio u njegovu uredništvu (na edicijama Katoličkog godišnjaka, nekadašnje Danice, u jeronimskim časopisima, uz spomenute, i Jeronimsko svjetlo, Selo i grad);

- bio pokretačem i urednikom mnogih novina (primjerice, Seljačke novine: 1919.-1927.) te više katoličkih časopisa, tjednika, zbornika, kalendara i knjiga (uredio preko 500 knjiga u katoličkim bibliotekama);
- još od gimnazijskih dana aktivno sudjelovao u Marijinoj kongregaciji te u organizaciji hrvatskoga katoličkog narodnog daštva, potom, da je bio organizatorom mnogih važnih vjerskih i kulturnih manifestacija, sudionikom svečanosti polaganja spomenploče na rodnoj kući hrvatskoga kardinala Jurja Haulika u Trnavi 1929. a zajedno s Vladimirom Kirinom priredio je i izložbu hrvatskoga katoličkog tiska na svjetskoj izložbi katoličke štampe u Vatikanu 1936. godine;
- bio aktivan član družbe Braća Hrvatskoga Zmaja te je kao Zmaj Bačko-Šokački inicirao organizirana hodočasnička putovanja u Hrvatskoj i drugdje, osobito u Svetu zemlju (pod vodstvom kardinala Franje Šepera), da se zauzima za gradnju češko-slovačkog gostinjca u Jerusalemu, u kojem će kasnije,

Josip Andrić

njegovom zaslugom, biti posvećen oltar na čast bl. Nikoli Taveliću (kojemu je inače bio pokrenuo kauzu među širokim slojevima, napisao životopis te uglazbio jednu zbornu skladbu) te da je istim marom propagirao štovanje i ostalih hrvatskih blaženika;

- svojim javnim djelovanjem i u privatnom životu (kao otac obitelji s petero djece) bio je jednim od najuglednijih hrvatskih katoličkih laika, zalažući se domoljubnom požrtvovnošću Bačkog Hrvata, čijem je Društvu predsjedavao, te prikupljanjem narodnoga blaga, jednako kao i stvaranjem (glazbenih) djela u kojima je tematizirao folklornu građu, ponajviše bačke, srijemske i slavonske baštine, za prosvjetno-kulturni, socijalni i vjersko-moralni napredak bačkih, bunjevačko-šokačkih Hrvata;
- na posljertku, da je kao prosvjetitelj, erudit i društveni skrbnik za sve hrvatske vrednote, primio odličje (komendatora sv. Grgura) pape Pavla VI 1964. godine za književni i organizacijski rad.

Iščitavanjem ovih natuknica dolazimo do spoznaje o široko profiliranim interesima pa tako i o jedinstvenoj stvaralačkoj i ljudskoj osobnosti Josipa Andrića.¹

Bez obzira na trag što ga je svojim djelovanjem u hrvatsku kulturu bio utisnuo sam skladatelj, stvorivši kvantitativno impozantan skladateljski opus od oko 700 djela, pa i kasniji trud što su ga uložili drugi pišući o autoru u raznim prigodama, valja naglasiti kako se o njegovu skladateljstvu nije analitički pisalo. Štoviše, na temelju uvida u postojeću literaturu, ne samo iz pera drugih autora, već i na temelju bogate skladateljeve glazbeno-spisateljske ostavštine, u kojoj su osim brojnih promišljanja o raznovrsnim temama (vezanih uz glazbenoteorijsku i glazbenopovijesnu problematiku, biografske prikaze hrvatskih i stranih glazbenika, glazbeno-povijesnih i estetskih rasprava ili pak pedagoških tema i članaka o folklornoj glazbi) bile česte i kronike glazbenih zbivanja, raznovrsni osvrti i kritike, Andrićev se dosad nevaloriziran skladateljski opus može sagledati tek na osnovi podataka o izvedbama ponekih njegovih djela, bilješki o njihovu tiskanom izdanju, dakle, uglavnom prema faktografski prikazanoj i/ili popisanoj građi.

Svi objavljeni kraći radovi o ovoj temi odnosili su se na posredne podatke o Andrićevu opusu, uz naglašavanje njegovih nedvojbjenih zasluga na svim područjima na kojima je djelovao.

S obzirom na to da je kršćanska i izvorno evanđeoska misao bila ukorijenjena u cjelokupno Andrićevo djelo, zacijelo bi se u nekom od pristupa njegovu stvaralaštvu moglo postaviti pitanje prožetosti, primjerice, njegovih literarnih djela isključivo religioznom tematikom, kao što bi bilo moguće ustanoviti takvu ishodišnost u skupini glazbenih ostvarenja. Naime, kako je svojedobno i sam pisao u čestitki biskupu Lajči Budanoviću (u povodu njegova jubileja 30-godišnjice biskupovanja), na tom je području

“od nešto oko 500 skladbi preko 50 isključivo duhovne naravi.”

Premda usmjeravanje naše pozornosti na crkveno-glazbeni, možda najslabije zastupljen (no ipak relativno brojan) dio Andrićeva opusa, zacijelo neće u cijelosti osvjetliti njegov skladateljski prinos – ponajprije, jer je doista riječ o skromnome dometu većine tih djela, a s druge strane, jer mnoga od nominalno poznatih nisu (barem zasad) dostupna – ipak, skladbe s religijskim sadržajima mogu biti poticaj za

Premda usmjeravanje naše pozornosti na crkveno-glazbeni dio Andrićeva opusa, zacijelo neće u cijelosti osvjetliti njegov skladateljski prinos – ponajprije, jer je doista riječ o skromnome dometu većine tih djela, a s druge strane, jer mnoga od nominalno poznatih nisu (barem zasad) dostupna – ipak, skladbe s religijskim sadržajima mogu biti poticaj za sagledavanje skladateljske osobnosti Josipa Andrića.

sagledavanje skladateljske osobnosti Josipa Andrića.

Andrićevo glazbeno stvaralaštvo s religijskom tematikom valjalo bi, međutim, promatrati u kontekstu sveukupnosti njegova skladateljskog opusa, u kojem prevladava instrumentalna, osobito glazba namijenjena tamburaškim sastavima, odnosno u kojem crkvena glazba čini njegov manji dio, s jedne strane te u kontekstu sveukupnosti Andrićevih nastojanja uz religijsku i crkvenokulturnu baštinu, dakle, uz promociju crkvenoga nauka u širem smislu, s druge strane.

Razumljivo je stoga da Andrićeva aktivnost na mnogobrojnim područjima ostavljala manje vremena za tematski usko profilirano skladateljstvo ali je istodobno bila vrlo plodnosna u općem promicanju crkveno-glazbenoga stvaralaštva.

Djelovanje Josipa Andrića na području crkvene glazbe bilo je višestruko, a moglo bi se sagledati ponajprije iz aspekta već u mladenačkoj dobi potvrđenoga autorstva skladbi za sakralnom tematikom.

Naime, početno samouko stjecanje glazbene naobrazbe i vještine sviranja (bisernice i harmonike) u ranome djetinjstvu, u Bukinu i Moroviću (kod župnika Mikića), nastavilo se i u Požegi također nesustavnim (samo)obrazovanjem i neformalnim podukama, što ih je u dobi od 13 godina dobio najprije od svojih starijih kolega (tamburaša Dragana Korenića) potom od učitelja violine i harmonija Vjenceslava Holuba (1909.-1910.), kasnije i od gimnazijskoga učitelja pjevanja, kapelnika Krestina Štoviše, u to se vrijeme bio pretplatio i na bečku dopisnu školu »Konservatorium« te tamo slao svoje radove na ocjenu.

Požega, nekoć nazivana i Slavenska Atena – u kojoj je Andrić boravio osam godina, od rujna 1905. do mature, 16. lipnja 1913. godine, i gdje je (u nadbiskupskom orfanotrofiju) stekao temelje klasičnog gimnazijskog obrazovanja, učvrstio svoj katolički svjetonazor², razvijao talente i sklonosti, ponajprije glazbenog i literarnog poziva – ostala je skladatelju njegov »rodni glazbeni grad«, dakle, mjesto kontinuiranog stjecanja glazbenog obrazovanja. Uz Požegu se vezuju i počeci Andrićeve skladateljske djelatnosti: kao 15-godišnji gimnazijalac Andrić se okušao u skladanju nekoliko djela, među prvima i onih sakralne naravi (1909.). Kako je, međutim, započeo istodobno i s uređivanjem i pokretanjem svojega prvijenca, časopisa Veteran (1907.), tiskanog doduše u samo dva broja, a također i s uređivanjem dačkih listova Jeka (1909.-1913.) i Slavonac (kasnije

Jelen) – koji je pokrenuo Đuka Kuntarić, i u kojemu je Andrić djelovao najprije kao suurednik, a kasnije kao njegov samostalni urednik – ta će dva područja (skladanje i publicistika) odrediti temelje njegova daljnega glazbenog djelovanja.

Andrićeve prve crkvene skladbe (od 23 koliko je napisao do svoje 17. godine) kao i dramolet o Josephu Haydnu, nastale u srednjoj školi, tiskane su u dačkom listu Slavonac: op. 4 sadržavao je tri skladbe posvećene Mariji – najranija *Ave Maria* za mješoviti zbor i orgulje bila je prvi put izvedena u Krapini iste godine (1910), potom *Ave Maria* za solo alt i tenor uz orgulje, *Ave, Maris Stella* za muški zbor a cappella (a ne mješoviti, kao što se dosad navodilo)³ – te *Nadgrobnicu* za muški zbor i bariton solo, nastalu u spomen

Studirajući na nekoliko fakulteta istodobno kontinuirano se usavršavao u glazbi i upoznao slavensku, napose češku glazbu – uz mnogobrojne je obveze neprestano skladao, pretežito zborne skladbe svjetovnoga, ali i sakralnog obilježja.

smrti Franje Ksavera Kuhača.

Prema vlastitim je riječima do mature napisao već 40 raznih kompozicija, pa su mu ta stečena iskustva dolaskom u Zagreb na Sveučilište omogućila ne samo stanovit položaj literate s uredničkom praksom – koji je i za vrijeme studija pokrenuo časopis Luč (1914.-1917.)⁴ – već i reputaciju najmlađega skladatelja.

Studirajući na nekoliko fakulteta istodobno, između ostalih i studij trgovine u Pragu (1914.-1916.) – gdje se, unatoč tome što nije upisao Konzervatorij, kontinuirano usavršavao u glazbi i upoznao slavensku, napose češku glazbu – uz mnogobrojne je obveze neprestano skladao, pretežito zborne skladbe svjetovnoga, ali i sakralnog obilježja.

Sudeći prema kratkim napisima iz

pera njegovih suradnika i kroničara, do 1937. je godine Andrić već bio autorom 15-ak crkvenih skladbi; iz drugih je pak izvora razvidno i to kako su i većina crkvenih skladbi za sola, zborove a cappella i uz orgulje kao i svjetovna djela ostala u rukopisu.

Sporadičnim i usputnim stvaranjem srodnih djela u godinama koje su slijedile, taj se dio opusa povećavao do – danas doduše nedostupnih (pa tako i neprovjerenih) – sedamdesetak skladbi.

Naime, u kratkome članku što ga je naslovio *Moja autobiografija*, Andrić je naveo sljedeće: »Na području crkvene glazbe stvorio sam pedesetak kompozicija počevši od prve *Ave Maria* za mješoviti zbor i orgulje iz travnja 1910. sve do najnovije skladbe *Te Deum* za mješoviti zbor i orgulje iz ožujka 1954. Tu su dvije Mise, jedna iz g. 1913, a druga nedovršena iz 1946, zatim niz marijinih pjesama, pa razne molitve uglazbljene većinom za solo-glas i orgulje (Oče naš, Zdravo

Marijo, Zdravo Kraljice, Pod zaštitu Tvoju itd.), onda Tri psalma za solo-glas i orgulje, više svetačkih pjesama (Sv. Petru i Pavlu, Sv. Petru Fourieru, Bl. Nikoli Taveliću, Bl. Marku Križevčaninu, Bl. Ozani Kottorskoj, Svetoj Bernardici, Slavenskim apostolima itd.), a nedovršena je kantata *Stabat Mater* za ženski zbor i orgulje.«⁵

Na duhovnom koncertu u Bratislavi, posvećenome stvaranju o. Bernardina Sokola, izveden je 1939. godine melodram (u slavu Majke Marije) za glasovir, na riječi Nedjeljka Dugonjića-Vrhovića pod naslovom *Kraljici*, što ga je na slovački preveo pjesnik-franjevac Stanislav Veigl. Djelo je Andrić uglazbio 8. prosinca 1922. posvetivši ga svojoj supruzi Stanki (rođ. Heneberg) s

kojom se vjenčao 1923. godine.

Valja nadalje spomenuti da se još u 7. razredu gimnazije u Požezi (1910.-1911.), Andrić okušao i kao dirigent odnosno gimnazijski zborovođa đачkih pjevačkih zborova (primjerice, orfanotrofskog pjevačkog zbora Lira, s kojim je zacijelo izvodio ne samo tuđe već i vlastite crkvene skladbe) te ubrzo – kad mu je, nakon što je gimnazija izgubila učitelja pjevanja, gimnazijski ravnatelj Josip Sarkotić prepustio orguljanje u đачkoj crkvi sv. Lovre, a uz to i sam počeo učiti harmonij kod Vjenceslava Holuba 1910. godine – postao i kolegijskim orguljašem.

Od ostalih stalnih i vrlo intenzivnih aktivnosti koje su svojim velikim dijelom bile povezane i s crkvenim temama i duhovnošću u širem značenju, valja izdvojiti Andrićevo djelovanje kao urednika (časopisa, tjednika i novina).

Kao što je već napomenuto, Andrić je u gimnaziji sudjelovao u đачkom listu Slavonac (u kojem je objavio svoje prve crkvene skladbe); potom je za vrijeme studija u Zagrebu pokrenuo katolički đачki časopis Luč; tu je aktivnost (novinara, glazbenog kritičara i urednika književnih izdanja) nastavio u Zagrebu, osobito između 1919. i 1954. godine, uređujući neke publikacije do njihova ukinuća od komunističkih vlasti.

Tako je potaknuo izlaženje i uređivanje više katoličkih listova, časopisa, tjednika, kao što su bili: *Mladost*, *Naša Gospa Lurdska*, *Jeronimsko svjetlo*, *Tatre* i *Velebit*, *Sunčani vinograd*, *Danica*, potom zbornika i kalendara (Kalendar sv. Ante, Kalendar sv. Franje, Katolički kalendar). Međutim, najznačajnija je bila Andrićevo uloga dugogodišnjeg urednika HKD Sv. Jeronima ili Jeronimskog književnog društva, u kojem je tijekom 25 godina (1921.-1946.) razvio veliku izdavačku i

književničku djelatnost, potom njegova nastojanja oko osnivanja i 16-godišnjeg uređivanja časopisa *Obitelj* te drugih jeronimskih izdanja (*Almanah Gospe Lurdske*), kao i članstvo u redakciji *Narodne politike*, odnosno uredništvo u časopisu *Sv. Cecilija*.

Dakako, u uskoj je vezi s njegovim uredničkim (uređivačkim) i literarnim preokupacijama bilo spisateljstvo u širem smislu, pa tako i na planu Andrićevo djelovanje kao glazbenog pisca i publicista.

Svoje je radove vezane uz crkveno-glazbenu, ali i drugu (glazbenopovijesnu i glazbenoteorijsku) problematiku objavljivao u mnogim časopisima i novinama (ca. 12), a prema vlastitim riječima najviše je radio kao glazbeni kritičar u dnevniku *Narodna politika*. Poslije drugoga svjetskog rata objavljivao je članke iz područja glazbene umjetnosti u *Mladosti* i *Obitelji*, glazbene crtice u sisačkom listu *Tamburica*, pisao studije o glazbi u Hrvatskoj prosvjeti te osobito u *Sv. Ceciliji* (studija o Antoninu Dvoraku). Zbog svojevrstne uloge prosvjetitelja i kroničara glazbenih zbivanja, stekao je reputaciju “najinformativnijeg hrvatskog glazbenog kritičara” dok su ga neki držali “uz Širolu najpotpunijim i najmarljivijim našim katoličkim glazbenim kritikom, koji, prikazujući glazbena djela, nastoji, da kao malo koji hrvatski kritik, publici djelo što više približi i učini shvatljivim.”⁶

Na poslijetku, u Zagrebu i okolnim gradovima Andrić je djelovao i kao predavač o glazbenim temama, poglavito na području *musicae sacrae*.

– nastavlja se –

BILJEŠKE

¹ O Andrićevo životu i djelovanju usp. sljedeće radove: ANDRIĆ, Josip: *Moja autobiografija*, u: Dr. Josip Andrić 1894-1967. Zbornik, ur. Ladislav Beršek, Zagreb 1971, 9-16.; NJIKOŠ, Julije: *Sjećanja: Josip Andrić. Kompozitor, muzikolog i publicista*, Zvuk, 104-105 (1970) 200-208.; IDEM:

Glazbena djelatnost Josipa Andrića, *Sv. Cecilija*, 40/2 (1970) 39-40; *Ibid.*: 40/3 (1970) 76-78.; IDEM: *Dr. Josip Andrić. Kompozitor i muzikolog*, u: Dr. Josip Andrić 1894-1967. Zbornik, ur. Ladislav Beršek, Zagreb 1971, 66-75.; MUTAK, Vjekoslav: 25-godišnjica skladateljskog rada dra Andrića, *Hrvatska tamburica*, 3/10 (1938) 71.; K. M. ŠMOSKATELO, KuzmaČ: *Uspjeh glazbenih djela dra Josipa Andrića*, *Hrvatska straža*, 11/117 (1939) 4.; IDEM: *Glazbeni jubilej dra Josipa Andrića*, *Obitelj*, 9/39 (1937) *Jeronimsko izdanje* 538, str. 729.; IDEM: *Voditelji Jeronimskog rada*, *Obitelj*, 15/20 (1943).; VIDAČKOVIĆ, Albe: *Dr. Josip Andrić kao skladatelj*, *Obitelj*, 16/5-6 (ožujak 1944) 75 + 88.; SEKULIĆ, Ante: *Obilježnice: Josip Andrić (1894.-1967.)*, *Sv. Cecilija*, LXIV/1 (Zagreb 1994) 15-17.; TOMAŠIĆ, uro: *Josip Andrić. Memento prigodom 25. obljetnice smrti*, *Sv. Cecilija*, LXIII/1 (1993) 12-15.

² Kako o tome svjedoči Andrićevo školski kolega i prijatelj uro Kuntarić, Andrić se “okitio (...) trobojnom značkom hrvatskog katoličkog narodnog daštva, preko čijih je boja prevučena Kristov križ ovijenčan lipovim lišćem”, a “njegovu je geslo postala Strossmayerova izreka: žsve za vjeru i domovinu”, i parola žBog – narod – socijalna pravda”. Usp. Dr. Josip Andrić povezuje Požežu s Bačkom Hrvatskom, u: Dr. Josip Andrić 1894-1967. Zbornik, ur. Ladislav Beršek, Zagreb 1971, 30.

³ *List Slavonac: Glasilo Marijinih zbornika u Požezi* god. IV, pokrenuli su i oblikovali učenici gimnazije, kao što je to zapisano na naslovnoj stranici lista (od 7. srpnja 1912.): “uredio ga: Josip Andrić, VII. gimn. pobočnik kongregacije.; pisao ga: Slavoljub Sivoš, IV. gimn.; risali ga: Petar Božić, VI. gimn. (Glavu III. i IV. i prilog III. broja.) i Vinko Grgić, IV. gimn. (Sve ostalo.)”. Usp. građu s oznakom: “Fa 24. – Gimnazija” u Gradskom muzeju Požege.

⁴ Konceptija časopisa *Luč* bila je usmjerena ka odgoju katoličke đache mladeži, dakle budućih intelektualaca, a Andrić ga je uređivao u studentskim danima objavljujući u njemu i vlastite studije o glazbi (primjerice, o Bedrichu Smetani, 1916.).

⁵ ANDRIĆ, Josip: *Moja autobiografija*, u: Dr. Josip Andrić 1894-1967. Zbornik, ur. Ladislav Beršek, Zagreb 1971, 9-16. (str. 15).

⁶ ŠMOSKATELO, Kuzma: *Glazbeni jubilej dra Josipa Andrića*, *Obitelj*, 9/39 (1937) *Jeronimsko izdanje* 538, str. 729.